

Ο ΧΑΡΑΚΤΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΛΑΜΠΡΑΚΗΣ

Δημήτρη Παυλόπουλου

“Έλαβε μεν της επιμελείας το δώρον, αλλ’ ο μισόκαλος θάνατος ανήρπασεν αυτόν προώρως από του συλλόγου των ημετέρων μαθητών, στερήσας ούτω την μεν σχολήν επιμελούς, ευτάκτου και ευπειθούς μαθητού, την δε πολυμελή αυτού οικογένειαν της μόνης εκ της εργασίας αυτού παραμυθίας”. Έτσι ανήγγειλε τον αιφνίδιο θάνατο του Σπυρίδωνος Λαμπράκη, νεαρού ταλαντούχου μαθητή της ξυλογραφίας στο Σχολείο των Τεχνών της Αθήνας, που τότε υπαγόταν στο Πολυτεχνείο, ο διευθυντής του Πολυτεχνείου Λύσανδρος Καυταντζόγλου (1811-1885)¹ στον επίσης Λόγο του τον Μάιο 1858 ενώπιον του Μεγαλειοτάτου βασιλέως Όθωνος και πολυπληθούς ακροατηρίου.²

Γεννημένος στην Αθήνα γύρω στο 1835 και γόνος πολυμελούς οικογένειας, όπως αναφέρεται στο παραπάνω απόσπασμα, ο Σπυρίδων Λαμπράκης υπήρξε από τους ξυλογράφους μαθητές του ιεροδιάκονου Αγαθάγγελου Τριανταφύλλου (π. 1786-1872)³ στο Σχολείο των Τεχνών.⁴ Άρχισε τις σπουδές ξυλογραφίας το 1852, αφού το 1853-54 τον βρίσκουμε σπουδαστή της Β’ Τάξεως Ξυλογραφίας, να παίρνει

το δεύτερο βραβείο (10 δρχ.) στους διαγωνισμούς του Σχολείου των Τεχνών για το ξυλογράφημά του “Αγγεία Ελληνικού ρυθμού, εκτεθέντα κατά την εν Λονδίνω παγκόσμιον έκθεσιν, ξυλογράφημα του Ιωάννου (διάβαζε Ιωσήφ) Γρυν, ευρισκόμενον υπ. αρ. 166 εν τω συγγράμματι του Κ. Ξένου”.⁵ Στην ίδια έκθεση παρουσίασε και “δύο γυψογραφικά γυμνάσματα”.⁶ Το 1855-56, στην Κατώτερα Β’ Τάξη, πήρε πάλι το δεύτερο βραβείο (12 δρχ.) στους διαγωνισμούς του Σχολείου για το ξυλογράφημά του “Ο Θάνατος του Μ. Βότзарη, εκ ξυλογραφήματος κατά την εικόνα του Λιπαρίνου”.⁷ Στην ίδια έκθεση έδειξε επίσης “διάφορα ξυλογραφικά και χαλκογραφικά έρ-

5. Βλ. περ. Πανδώρα, τχ. 126, Ιούνιος 1855, σ. 138, 139. Βλ. και Ιωάννη Ν. Μπόλη, *Οι καλλιτεχνικές εκθέσεις. Οι καλλιτέχνες και το κοινό τους στην Αθήνα του 19^{ου} αιώνα*, δακτυλογραφημένη διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη 2000, σ. 328. — Ο “Κ[ύριος] Ξένος” είναι ο γόνος πατριμακικής οικογένειας, γεννημένος στη Σμύρνη λόγιος, εφοπλιστής, βιομήχανος, διπλωμάτης, φίλος του Τρικούπη, ερωτικός αντίζηλος του εμπόρου όπλων Zaharoff και πολιτικός αντίπαλος του Σκουλούδη Στέφανος Θ. Ξένος (1821-1894). Εγκατεστημένος από το 1847 στη βρετανική πρωτεύουσα, υπάλληλος του εμπορικού οίκου του ξάδελφού του Ευστράτιου Ιωνίδη, αναδείχθηκε σε επιχειρηματία με μεγάλη οικονομική δύναμη, την οποία όμως έχασε οριστικά το 1893, πεθαίνοντας σε έσχατη ένδεια. Το 1851 έγινε ανταποκριτής των εφημερίδων *Αμάθεια* και *Αθηνά*. Το 1877 επέστρεψε στην Αθήνα. Υπήρξε συγγραφέας του μυθιστορήματος *Η Ηρωίς της Ελληνικής Επανάστασεως* (1861) και εκδότης της εφημερίδας *Βρετανικός Ασπέρ* στο Λονδίνο (1860-62) και στην Αθήνα (1891-94). Το 1878 δώρισε τη συλλογή πινάκων του στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Βλ. Ζέφυρου Αθ. Καυκαλίδη, *Στέφανος Ξένος. Σκηνές από το δράμα του ελληνισμού σε Ανατολή και Δύση (1821-1894)*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1998.

6. Βλ. περ. Πανδώρα, ό.π., σ. 140, σημ. 1. Βλ. και Ιωάννη Ν. Μπόλη, ό.π., σ. 330.

7. Ο τίτλος εμφανίζεται στον Λόγο του Καυταντζόγλου και ως “Ο Βότзарης θνήσκων, εκ ξυλογραφήματος

1. Βλ. Δημήτρη Φιλιππίδη, *Η ζωή και το έργο του αρχιτέκτονα Λύσανδρου Καυταντζόγλου (1811-1885). Το ιστορικό αποτύπωμα ως οδηγός συνεκδοκικών παρεμβάσεων και διαμεσολαβήσεων με το παρόν*, Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Αθήνα 1995.

2. Περ. Πανδώρα, τχ. 197, 1 Ιουνίου 1858, σ. 102, σημ. 1.

3. Βλ. Γιάννη Μπόλη - Δημήτρη Παυλόπουλου, *Διδάσκαλοι της Χαρακτικής, 1843-1915. Αγαθάγγελος Τριανταφύλλου - Αριστείδης Λ. Ροβέρτος - Νικόλαος Ι. Φέρμπος*, Εργαστήριο Χαρακτικής Ηλία Ν. Κουβέλη, Αθήνα 2003, σ. 23-33 [= *Ελληνική Χαρακτική, 19ος αιώνας*, 1].

4. Για τους μαθητές των τριών διδασκάλων της χαρακτικής στο Σχολείο των Τεχνών, του Αγαθάγγελου Τριανταφύλλου, του Αριστείδη Λ. Ροβέρτου και του Νικολάου Ι. Φέρμπος, ετοιμάζεται βιβλίο από τους Γιάννη Μπόλη και Δημήτρη Παυλόπουλο στη σειρά *Ελληνική Χαρακτική* του Εργαστηρίου Χαρακτικής Ηλία Ν. Κουβέλη.

- Υαλικά του Κ. Ιωσήφ Γρην, 1851, ξυλογραφία σε όρθιο ξύλο, 11,5 X 14,8 εκ. (Στέφανου Θ. Ξένου, *Η Παγκόσμιος Έκθεση δημοσιευθείσα εις την ΑΜΑΛΘΕΙΑΝ, και ΑΘΗΝΑΝ, το 1851, Λονδίνο 1852*).

- Σπυρίδωνος Λαμπράκη. Αγγεία Ελληνικού ρυθμού, εκτεθέντα κατά την εν Λονδίνω παγκόσμιον έκθεσιν, ξυλογράφημα του Ιωάννου (διάβαζε Ιωσήφ) Γρην, ευρισκόμενον υπ. αρ. 166 εν τω συγγράμματι του Κ. Ξένου, 1855, ξυλογραφία σε όρθιο ξύλο, 12 X 14,8 εκ.

γα και την εικόνα του φιλέλληνος Ευνάρδου⁸. Το 1857-58, σπουδαστής στη Β' Ανωτέρα Τάξη Ξυλογραφίας, απέσπασε εκ νέου το δεύτερο βραβείο (16 δρχ.) στους διαγωνισμούς του Σχολείου για το ξυλογράφημά του "Η Γαλλία βραβεύουσα τας τέχνας, από ξυλογραφήματος".⁹ Οι σπουδές του διακόπηκαν απότομα λόγω του θανάτου του την άνοιξη του 1858.

Βιοποριστικές οπωσδήποτε ανάγκες τον έστρεψαν από νωρίς στην εφαρμοσμένη τέχνη της εικονογραφικής χάραξης ξυλογραφιών σε όρθιο ξύλο για την *Πανδώρα*, το πρώτο ελληνικό, εικονογραφημένο με ξυλογραφίες Ελλήνων χαρακτών, περιοδικό.¹⁰ Η συνεργασία του με το περιοδικό κράτησε, φευ!, λίγο: από τον Σεπτέμβριο του 1856 έως τον Φεβρουάριο του 1858. Τον ίδιο καιρό στην *Πανδώρα* δημοσιεύονται ξυλογραφίες του Περικλή Σκιαδόπουλου (1833-1875), αλλά και ξυλογραφικά αντίγραφα λιθογρα-

φημάτων των Γάλλων λιθογράφων Charles Girardet (1780-1863) και Iduard Wattier (1793-1871). Τις ξυλογραφίες του ο Σπυρίδων Λαμπράκης υπογράφει με τα Σ. ΛΑΜΠΡΑΚΗΣ, ΣΛ και Σ. λαμπράκης. Δημοσιεύθηκαν το 1856: τον Σεπτέμβριο (τχ. 155, 156, σ. 252, 259, 284) τα ξυλογραφήματά του "Πυρολάτριαι", "Υδραία" και "Μεσσηνία": τον Οκτώβριο (τχ. 157, 158, σ. 304, 333) τα "Ένδυμα Πελοποννησίων" και "Νάρκη": τον Νοέμβριο (τχ. 159, σ. 349) το "Ένδυματα ελληνικά": τον Δεκέμβριο (τχ. 161, σ. 393, 406) τα "Ιωάννης Ζαμπέλιος" και "Φυτουργεϊόν". Το 1857: τον Ιανουάριο (τχ. 164, σ. 458, 461, 462) βλέπουν το φως της δημοσιότητας τα ξυλογραφήματά του "Ο Πλάτων", "Κέρκυρα" και "Λέαινα": τον Φεβρουάριο (τχ. 165, 166, σ. 495, 497, 510, 511, 513) τα "Ιωσήφ Σμιθ", "Ναός Μορμόνων", "Βάπποις Μορμόνων", "Ευχή μετά την βάπτιση" και "Εσωτερικόν του ναού των Μορμόνων": τον Μάρτιο (τχ. 167, σ. 545, 546) τα "Ερείπια Πομπηίας" και "Θράνος ημικύκλιος": τον Απρίλιο (τχ. 169, 170, σ. 9, 10, 39) τα "Ναός Ίσιδος", "Περιτύλιον", "Οικία Λουκρητίου" και "Βρύσις": τον Μάιο (τχ. 172, σ. 81) το "Μιχαήλ Τσοτίσας"¹¹ τον Ιούνιο (τχ. 173, 174, σ. 109, 124, 125) τα "Ιωάννης Ανδρεάδης Βαρβάκης", "Ο λέων του Πειραιώς, αριστερά πλευρά, υπό στοιχείον Α" και "Ο λέων του

της εικόνας του Λιπαρίνου". Βλ. περ. *Πανδώρα*, τχ. 162, 15 Δεκεμβρίου 1856, σ. 421, 423, 424. Βλ. και Ιωάννη Ν. Μπόλη, ό.π., σ. 334. — Ο "Λιπαρίνος" είναι ο Ιταλός ζωγράφος ιστορικών θεμάτων και προσωπογράφος Lodovico Lipparini (1800-1856).

8. Βλ. περ. *Πανδώρα*, ό.π., σ. 425. Βλ. και Ιωάννη Ν. Μπόλη, ό.π., σ. 335.

9. Βλ. περ. *Πανδώρα*, τχ. 197, ό.π., σ. 102. Βλ. και Ιωάννη Ν. Μπόλη, ό.π., σ. 338.

10. Βλ. Δημήτρη Παυλόπουλου, *Χαρακτική - Γραφικές Τέχνες. Ιστορία - Τεχνικές - Μέθοδοι*, Εταιρεία Εικαστικών Τεχνών "Α. Τάσσο", Αθήνα 1995, σ. 74.

11. Είναι το έργο που έδωσε έναυσμα για το προκείμενο άρθρο. Απεικόνιση: "ο χαρακτής ο λαμπράκης", περ. *συλλογές*, τχ. 222, Μάιος 2003, σ. 522.

- Γάμος κινεζικός, 1858, ξυλογραφία σε όρθιο ξύλο, 122 X 18,4 εκ. Το τελευταίο ξυλογράφημα του Σπυρίδωνος Λαμπράκη:

Πειραιώς, δεξιά πλευρά, υπό στοιχείον Β") τον Ιούλιο (τχ. 175, 176, σ. 157, 184) τα "Ο Μέγας Ανατολικός"¹² "Α'. Βασιλεύς Σιάμης" και "Β'. Βασιλεύς Σιάμης" τον Αύγουστο (τχ. 177, 178, σ. 207, 227, 239) τα "Αδελφός του βασιλέως Σιάμης", "Μανδσούρειος γέρανος" και "Νεοφανής ιχθύς" τον Σεπτέμβριο (τχ. 180, σ. 274) το "Ναός της αγίας Άννης" τον Οκτώβριο (τχ. 181, σ. 303) το "Σπάθη Κωνσταντίνου Παλαιολόγου" τον Νοέμβριο (τχ. 183, 184, σ. 352, 353, 370) τα "Οικία Αναμιπική", "Πλοίον Αναμιπικών" και "Τυνή ελαύνουσα λέμβον" τον Δεκέμβριο (τχ. 185, σ. 401) το "Τελετή εν Αφρική". Το 1858 τυπώνεται ένα και μοναδικό ξυλογράφημά του στην *Πανδώρα* τον Φεβρουάριο (τχ. 189, σ. 484) το "Γάμος κινεζικός". Αυτό πρέπει να είναι και το τελευταίο δημοσιευμένο ενυπόγραφο χαρακτικό του... Από τον Μάρτιο του 1858 (τχ. 191) τον διαδέχεται στην εικονογράφηση του περιοδικού ο συμμαθητής του Αριστείδης Λ. Ροβέρτος (1835-1892).¹³

12. Απεικόνιση: "Ο Μέγας Ανατολικός", περ. *συλλογές*, ό.π., σ. 625.

13. Βλ. Γιάννη Μπόλη - Δημήτρη Παυλόπουλου, ό.π., σ. 35-67.

Τα έργα του Σπυρίδωνος Λαμπράκη αναπτύσσονται στην ατμόσφαιρα του ακαδημαϊκού ρεαλισμού. Διακρίνονται για το ικανοποιητικό σχέδιο και τη λεπτή εκτέλεση, ακόμα και όταν πρόκειται για καθαρά αντιγραφική εργασία,¹⁴ όπως φαίνεται στο ξυλογράφημα του "Άγγελια Ελληνικού ρυθμού, εκτεθέντα κατά την εν Λονδίνω παγκόσμιον έκθεσιν, ξυλογράφημα του Ιωάννου (*διάβαζε* Ιωσήφ) Γρυν, ευρισκόμενον υπ. αρ. 166 εν τω συγγράμματι του Κ. Ξένου" και στο πρότυπό του, που δημοσιεύουμε εδώ από το βιβλίο *Η Παγκόσμιος Έκθεσις δημοσιευθείσα εις την ΑΜΑΛΘΕΙΑΝ, και ΑΘΗΝΑΝ, το 1851* του Στέφανου Θ. Ξένου (Λονδίνο 1852). Επιτρέπουν λοιπόν να υποθέσουμε ότι η ελληνική χαρακτική του 19ου αι. έχασε, με τον θάνατο του δόκιμου χαρακτι, έναν πολλά υποσχόμενο μάστορα ξυλογράφο-εικονογράφο.

14. Βλ. Δημήτρη Παυλόπουλου, "Από την ξυλογραφία στην τσιγκογραφία. Βιοτέχνες χαρακτες που συνέβαλαν στην εικονογράφηση εντύπων", εφ. *Η Καθημερινή* (*Επτά Ημέρες*, "Ελληνική Τυπογραφία", επιμ. Κωστής Λιόντης), 7 Απριλίου 1996 (αναδημ.: *Ελληνικό Βιβλίο*, τ. ΛΗ', Αθήνα 2001, σ. 31-32).